

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету «Україна»

№ 16

2018

«Збірник наукових праць» включено до переліку наукових фахових видань України у галузі педагогічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1604 від 22.12.2016).

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації № 15618-4090Р від 28.08.2009)

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

(Протокол №1 від 04 жовтня 2018 року)

У збірнику наукових праць уміщено наукові публікації вчених та науково-педагогічного персоналу інституту, інших закладів вищої освіти і наукових установ. Призначений для ознайомлення громадськості з результатами наукових досліджень. Розрахований на науковців, педагогів, а також тих, хто цікавиться питаннями педагогічної науки.

Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою: <http://hist-nauka.wixsite.com/home>

УДК 378.4(477.43-25)(06)

© ХІСТ, 2018

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

голова редколегії – доктор педагогічних наук, професор **Чайковський М. Є.**;
заступник голови редколегії – кандидат педагогічних наук, доцент **Кравчук Л. С.**;
відповідальний секретар – кандидат педагогічних наук **Островська Н. О.**

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Бутенко В. Г.**;

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Пометун О. І.**;

доктор педагогічних наук, професор член-кореспондент НАПН України **Шевцов А. Г.**;

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**;

доктор педагогічних наук, професор **Гупан Н. М.**;

доктор психологічних наук, професор **Томчук М. І.**;

доктор педагогічних наук, професор **Поліщук В. А.**;

доктор педагогічних наук, професор **Миронова С. П.**;

доктор педагогічних наук, професор **Діденко О. В.**;

доктор педагогічних наук, професор **Романовська Л. І.**;

доктор педагогічних наук, доцент **Мірошніченко В. І.**;

доктор педагогічних наук, професор **Сергієнко Л. П.**;

доктор педагогічних наук, доцент **Адирхаєв С. Г.**

Коректор-редактор – Лопаносова Н. П.
Комп'ютерна верстка – Бабинець Н. А.

Видавець і виготовлювач: Університет «Україна»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел. (044) 424-40-69, 424-56-26

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 405 від 06.04.2001

Підписано до друку 10.12.2018. Формат 60x84/8.

Ум. друк. арк. 24,06. Наклад 100 прим.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Адирхаєв Сослан Георгійович, Адирхаєва Людмила Вікторівна, Житовоз Микола Петрович Адаптивне фізичне виховання в умовах інклюзивного простору закладів вищої освіти	52
Адирхаєва Людмила Вікторівна, Косяченко Олександр Сергійович Сучасні підходи до реабілітації дітей з наслідками ураження нервової системи.....	59
Герасименко Людмила Борисівна Особливості сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища.....	63
Давиденко Ганна Віталіївна Практичне втілення принципів соціальної інклюзії в Університеті «Україна».....	67
Дашковська Аліса Вікторівна Вивчення стану використання народної іграшки в корекційно-виховному процесі початкової школи для учнів зі зниженим зором.....	72
Дікова-Фаворська Олена Михайлівна Концептуальні засади, міжнародні стандарти та ресурс інклюзивної освіти.....	76
Ковтун Олександр Сергійович, Щиборовська Вікторія Сергіївна Емпатія як ключовий параметр інклюзивного освітнього середовища.....	80
Кравчук Людмила Степанівна Компетенції формування здоров'язбереження у студентів з обмеженнями життєдіяльності в умовах навчальної діяльності	83
Левецький Вадим Едуардович Окремі педагогічні аспекти пропедевтичної підготовки дошкільників із порушеннями розумового розвитку до письма як інтегральної характеристики готовності до шкільного навчання.....	88
Ленів Зоряна Павлівна Cognitive-competence component of teaching assistants' readiness to professional activities in inclusive space	92
Лушнікова Наталія Валеріївна Особливості універсального дизайну громадських просторів.....	96
Удич Зоряна Ігорівна Функціональні можливості інклюзивно-ресурсного центру в структурі вищої педагогічної освіти.....	102

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Багрій Вікторія Неофидівна Психолог та спеціаліст з соціальної роботи як суб'єкти кейс-менеджменту в соціальному супроводі сім'ї та дитини	106
Бастричев Володимир Семенович, Карнацький Дмитро Володимирович Деякі аспекти реформування пенсійного забезпечення.....	111

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ В СТРУКТУРІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

3. І. УДИЧ

Реформування освітньої галузі в Україні передбачає впровадження інклюзивної форми навчання. Нині вже затверджено нормативно-правову документацію, яка регламентує процес інклюзії в дошкільній та середній освіті, розроблено відповідний законопроект і щодо професійно-технічної освіти. Натомість, у вищій освіті відсутні не лише правове регулювання, але й методичні рекомендації щодо впровадження професійної підготовки, зокрема педагогічної, та створення відповідного інклюзивного освітнього середовища. Таким чином, постає суперечність, яка полягає в тому, що заклади вищої освіти неготові забезпечити потребу суспільства в наданні якісних освітніх послуг особам з інвалідністю та іншими потребами, а також здійснювати підготовку педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії.

Оскільки проблематика дослідження є не лише актуальною, але й загалом новою для освітньої галузі, нам не вдалося віднайти попередніх наукових розвідок крім опису досвіду функціонування перших інклюзивно-ресурсних центрів на базі психолого-медико-педагогічних консультацій та інституту післядипломної педагогічної освіти в рамках канадсько-українського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні» (2008-2013 рр.) [1].

Мета статті полягає в тому, щоб визначити та проаналізувати можливості інклюзивно-ресурсного центру як окремого структурного підрозділу університету у впровадженні принципів інклюзивної освіти.

Після прийняття Постанови Кабінету Міністрів від 12.07.2017 р. №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» та нового Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (надалі – ТНПУ) розпочалася підготовка до імплементації Статті 20 Закону про інклюзивне навчання [3; 5]. І, як результат, з лютого 2018 р. організовано окремий структурний підрозділ університету «Інклюзивно-ресурсний центр» (далі – Центр). Метою діяльності Центру є покращення умов для отримання студентами з інвалідністю та іншими потребами доступу до якісної освіти та інших послуг в університеті; здійснення підтримки батьків абітурієнтів, освітян, громадськості та сприяння впровадженню інклюзивної освіти в регіоні шляхом реалізації функцій Центру [2].

Мета Центру конкретизована у двадцяти шести завданнях, зазначених у Положенні, які спрямовані на роботу зі студентами та їх батьками/опікунами, викладачами, педагогами регіону. Серед завдань: вивчення, узагальнення та впровадження в педагогічну практику вітчизняного та світового передового педагогічного досвіду, запровадження інклюзивної та спеціальної освіти, сприяння відповідній діяльності державних і громадських організацій, батьківських асоціацій, благодійних фондів щодо підтримки інклюзії; організація та проведення наукових досліджень, наукових конференцій, семінарів із проблем інклюзивної освіти; створення експериментальних науково-дослідних майданчиків на базі спеціальних та інклюзивних навчальних закладів з метою проведення наукових досліджень і апробації отриманих результатів; проведення науково-методичних семінарів для викладачів психолого-педагогічних дисциплін, методик викладання фахових предметів із питань філософії інклюзивної освіти, соціально-психологічних аспектів адаптації учнів та студентів з інвалідністю; надання відповідних індивідуальних консультацій; розробка та впровадження в навчальний процес університету дисциплін, що стосуються інклюзивної освіти; розробка та практичне впровадження в навчально-виховний процес університету сучасних психолого-педагогічних технологій допомоги студентам з інвалідністю з метою їх успішної адаптації в освітньому середовищі, ефективних методик організації педагогічної взаємодії, надання їм соціально-психологічної допомоги; проведення настановчих інструктажів для студентів-практикантів, скерованих на педагогічну практику в інклюзивні школи (класи) з метою формування інклюзивних компетентностей; залучення викладачів університету до стажування на тематику інклюзивної освіти; надання методичної допомоги педагогічним працівникам дошкільних, позашкільних установ, закладів повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти, вищої освіти та батькам (одному з батьків) або законним представникам дітей з інвалідністю та студентам з інвалідністю щодо особливостей організації надання їм психолого-педагогічної допомоги, організації навчальної діяльності, соціалізації, формування життєвих компетентностей; складання індивідуальних програм розвитку та навчання; організація тематичних майстер-класів, тренінгів з проблем етики взаємодії із людьми з інвалідністю; організація сертифікованих курсів для перепідготовки педагогічних працівників дошкільних закладів, закладів повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти, вищої освіти з питань інклюзивної освіти; ведення інформаційно-

освітніми послугами, які надає університет. Особлива увага водночас відведена студентам з інвалідністю та іншими потребами (з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні, маломобільні, обдаровані, представники національних меншин, переселенці із зон бойових дій, малозабезпечені, похилого віку).

Співпраця із викладачами університету передбачає: формування інклюзивних компетентностей у викладачів, розширення змісту навчальних дисциплін у питаннях інклюзивної освіти та педагогіки, адаптацію та модифікацію навчального матеріалу, розширення форм та засобів для отримання освіти студентами із різними можливостями. А також вивчення потреб викладачів щодо створення для них умов для якісного викладання навчальних дисциплін, проведення різноманітних занять зі студентами.

Взаємодія із педагогами та асистентами дошкільної, загальної середньої, спеціалізованої, професійної освіти спрямована на підвищення їх інклюзивної компетентності, вивчення та узагальнення наявного досвіду, надання науково-методичних послуг (рецензування програм, методичної літератури чи спільне їх продукування); проведення спільних заходів для дітей та молоді, а також створення умов для проходження навчальної практики студентами, проведення аудиту на предмет доступності освітнього закладу усім категоріям населення.

Чималий досвід роботи із дітьми та дорослими з інвалідністю накопичено в громадських організаціях. Співпраця із ними дозволяє Центру вивчити та адаптувати його до освітніх програм, а також залучати студентів до спільних заходів, з метою формування в них відповідного світогляду та навичок взаємодії із людьми з різними нозологіями. Натомість члени цих організацій отримують можливість збагачення соціального досвіду та професійної орієнтації своїх членів.

Таким чином, широке коло зв'язків Центру дозволяє реалізовувати заявлені завдання в Положенні, яке регламентує його діяльність. Додатково в Положенні Центру визначено також перелік Асоційованих членів: батьки, законні представники дитини, учня чи студента університету з інвалідністю; спеціалісти інших галузей, які не є працівниками університету; представники державних та муніципальних органів; вітчизняні та закордонні представники, які мають досвід у впровадженні інклюзивної освіти, наданні комплексної допомоги особам з інвалідністю та їхнім сім'ям [2].

У процесі діяльності Центру виявлено найбільше ефективні форми роботи: тренінги; робочі зустрічі; консультації; рецензування науково-педагогічної документації та психокорекційних програм; інформаційні та освітні заходи; продукування науково-методичної літератури; організація дистанційної роботи; підписання угод про співпрацю.

Основними принципами діяльності Центру визначено: *науковості* (опір на останні наукові досягнення в галузі інклюзії та інших людинознавчих наук); *конфіденційності та дотримання етичних норм* (збереження в таємниці, нерозголошення будь-якої індивідуальної інформації без згоди особи, якої вона стосується; опір на етичні норми у взаємодії із різними категоріями осіб, які є учасниками інклюзивного процесу); *публічності* (інформування учасників освітнього процесу та громадян про результати та поточну діяльність); *індивідуалізації* (забезпечення індивідуального підходу до розв'язання поставлених задач); *відкритості* (готовність співпрацювати із різними державними установами та суспільними інституціями); *командного підходу* (залучення до співпраці та взаємодія із різними фахівцями, юридичними представниками студентів/учнів); *ресурсності* (пошук та залучення необхідних ресурсів (людських, фінансових, матеріальних, інформаційних), ефективне їх застосування); *комплексності* (одночасна реалізація усі напрямів діяльності Центру, виконання поставлених завдань); *професійної компетентності* (створення умов для розвитку професійних (у тому ж числі – інклюзивних) компетентностей у працівників Центру); *пріоритетності якісної фахової підготовки* майбутніх учителів в умовах університету та викладачів.

Важливу роль Центр відіграє в ініціюванні модифікацій та адаптацій освітнього простору університету. Для цього він проводить аудит на доступність та потреби суб'єктів освітнього процесу і надає відповідні рекомендації адміністрації університету. Так, станом на сьогодні, працівниками Центру ТНПУ аргументовано необхідність адаптації архітектурного та інформаційного простору для осіб із порушенням зору.

Насамкінець зазначимо, що штатний розпис Центру має передбачати перелік усіх назв та посад працівників, необхідних для реалізації завдань. Кваліфікаційні вимоги визначають, що діяльність Центру забезпечують науково-педагогічні працівники, які мають вищу освіту не нижче ступеня магістра та диплом психолого-педагогічних спеціальностей, а також спеціальної, корекційної освіти, дефектології і стаж роботи не менше трьох років за фахом (для керівника – п'ять років). Комплектування штату відбувається і на основі запитів, які виникають у процесі надання університетом освітніх послуг. Наприклад, поява студентів із порушенням слуху, які послуговуються мовою жестів, передбачатиме потребу в фахівцях із сурдоперекладу. Таким чином, потрібно врахувати необхідні ресурси для функціонування Центру. Н. Софій до таких ресурсів віднесла: людські, матеріальні та фінансові [6, с. 35]. Адаптуючи їх до реалій освітньої реформи та завдань Центру в структурі закладу вищої освіти, визначаємо наступні ресурси: *інформаційні* (нормативно-правові документи в галузі інклюзивної освіти, навчально-методичні матеріали, база діагностичного інструментарію), *людські* (наявність достатньої кількості фахівців, спеціальних педагогів), *матеріальні*

(наявність спеціальних засобів навчання, корекції, реабілітації, а також пристосувань та модифікацій); фінансові (фінансування проектів Центру, оплата праці працівників, їх участі в підвищенні кваліфікації).

В процесі діяльності Центру, визначено основні перепони в реалізації поставлених завдань: недостатньо кваліфіковані викладацькі кадри, опір педагогічного колективу університету інклюзивним нововведенням, не розроблена нормативно-правова база супроводу інклюзивної освіти в закладах вищої освіти, відсутність фінансової підтримки та ін. Частково подолати їх вдалося шляхом популяризації об'єктивного трактування процесу інклюзивної освіти, створення умов для самоосвіти викладачів у питанні інклюзії в освіті, впровадження навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта», залучення грантової підтримки проектів Центру; розробки та реалізації Порядку супроводу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в ТНПУ; проведення для студентів та викладачів спільних заходів із людьми з інвалідністю [4; 7, с. 284-333].

Таким чином, функціонування Центру на базі вищого педагогічного закладу освіти передбачає комплексну роботу з надання фахового супроводу як студентам з інвалідністю чи іншими потребами в отриманні якісної освіти, так і підготовку майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти і відповідне підвищення компетентності викладацького складу університету та інших педагогів регіону.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивний ресурсний центр : досвід проекту / під заг. ред. Софій Н. З. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 76 с.
2. Положення про інклюзивно-ресурсний центр ТНПУ ім. В. Гнатюка. URL: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2018/polozhennia_pro_resursnyi_tsentr_inkliuzivnoi_osvity.pdf (дата звернення: 14.11.2018).
3. Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів від 12.07.2017 р., № 545. URL: zakon.rada.gov.ua/go/545-2017-p (дата звернення: 11.11.2018).
4. Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка від 26.06.2018 р., №178-р. URL: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/index.php (дата звернення: 10.09.2018).
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017, № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 11.11.2018).
6. Софій Н. Інклюзивно-ресурсні центри: досвід канадський та українські реалії. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 1(73). С. 34–40.
7. Удич З. І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль : КІЦ «ПРИНТ-ОФІС», 2015. 378 с.